

excitandum animum ad veram interiorem poenitentiam, necessaria esse potest. Et propter hanc præcipue causam videtur Augustinus distinxisse illa duo membra.

6. Difficultas circa tertium membrum declaratur. — Sed tunc occurrit difficultas circa tertium membrum, quo modo in illa divisione sit additum. Et ratio dubitandi est, quia illud membrum non opponitur aliis duobus, sed poenitentiæ de mortalibus; nam cum venialia peccata possint et ante, et post baptismum committi, etiam poenitentia illorum potest in illa duo membra distingui; non ergo recte condistinguit hoc membrum aliis duobus. Duobus modis possumus hoc declarare; et in utroque trimembri illa divisiones bimembres in virtute seu implicite continet, quamvis diversimode. Prior modus est, ut duo prima membra intelligentur de poenitentia mortalium peccatorum ante vel post baptismum commissorum. Ita ut prior divisionis: Poenitentia alia est de mortalibus, alia de venialibus peccatis. Et rursus poenitentia de mortalibus alia est ante, alia post baptismum. Statim vero se offert interrogatio, cur haec subdivisio non detur etiam de poenitentia venialium. Facilis vero est responsio, si dicamus, poenitentiam venialium eamdem sufficere ante vel post baptismum. Imo nec poenitentiam formalem de illis necessariam esse, sed virtutem sufficere per fervorem charitatis, ut supra dictum est, et hic repetit D. Thomas. Quapropter hic dividendi modus, et ad doctrinam hujus articuli, in corpore, non male accommodatur, et, si rem ipsam per se spectemus, abstracthendo a mente Augustini, satis probabiliter satisfacere videtur. Alius modus est, ut prius intelligatur dividi poenitentia in eam, quæ est ante, vel post baptismum; et rursus illa, quæ est post baptismum, subdividatur in eam, quæ est mortalium, aut venialium peccatorum. Et hunc modum magis insinuat D. Thomas, præsertim in solutionibus argumentorum, ut jam videbimus.

7. Objectio. — Enodatur a D. Thoma. — **Difficultas circa solutionem.** — **Satis fit difficultati.** — Sed oritur objectio, quam D. Thomas proponit in arguento tertio, cur videlicet illa subdivisio poenitentia mortalium et venialium non sit data de peccatis ante baptismum, cum etiam ante baptismum venialia peccata præcedant. Respondet D. Thomas rationem esse, quia ante baptismum eadem poenitentia tolluntur venialia, qua mortalia, et per illam solam. Hujus autem ratio est,

quia ante baptismum non sunt peccata venialia sine mortalibus, neque etiam possunt auferri sine mortalibus. Circa quam respondionem Scotus et alii objiciunt contra secundum principium assumptum. Sed illud nos in superioribus definitivimus, et ostendimus, quod veniale peccatum conjunctum est mortali, nunquam auferri, saltem de lege ordinaria, sine mortali. Major nobis difficultas est in alio principio, scilicet, quod ante baptismum non possit esse peccatum veniale sine mortali. Et ratio dubitandi sumitur ex 1, 2, quia non oportet, ut primum peccatum hominis non baptizati pervenientis ad usum rationis sit peccatum mortale, sicut nec in homine jam baptizato in infancia idem videtur necessarium. Sed D. Thomas ad hoc responderet negando assumptum. Qui vero nollet ad illam coaretari doctrinam, quia re vera difficilis est et rigorosa, posset in praesenti dicere, perinde esse, quod peccatum veniale sit conjunctum originali, vel mortali, nam sine illo remitti non potest. Atque ita semper tollitur per illud remedium, quo tollitur peccatum mortale, vel originale, sive hoc sit poenitentia, sive non; et ideo non oportuit assignare poenitentiam, quæ sit remedium venialium peccatorum.

8. Objectio altera. — Prior enodatio. — **Enodatio altera.** — Sed tunc occurrit secunda objectio; nam illa ratio solum procedit de peccatis venialibus, quæ committuntur durante originali; potest autem contingere, ut prius homo non baptizatus justificetur per dilectionem Dei super omnia, et tunc peccet venialiter, prius quam mortaliter, quod est extra controversiam; ergo tunc agi poterit ante baptismum poenitentia propria venialium tantum peccatorum, sicut agi poterat ante institutum baptismum. Sed responderi posset, defendendo litteram D. Thomæ, nunc poenitentiam illam venialium censeri veluti post baptismum; quia, licet non sit in re susceptus, est susceptus in voto, alias non potuissest originales peccata esse sublatum. At vero, ante baptismum institutum, posset distingui poenitentia venialium a poenitentia mortalium eodem modo, quo hic D. Thomas illa duo membra declarat; tamen illa divisione tunc esset proportionalis illi, quæ nunc de poenitentia post baptismum datur; nunc vero solum agimus de poenitentia secundum presentem institutionem. Sic ergo probabiliter defenditur haec responsio D. Thomæ. Aliter vero respondet idem D. Thomas in 4, d. 16,

q. 1, a. 2, quæstiunc. 5, ad 1, ubi ait, statum hominis ante baptismum non diversificari per veniale et mortale, quantum ad hoc quod est esse, vel non esse in Ecclesia; post baptismum vero diversificari, quia per mortale fit homo extra Ecclesiam merito, licet non per veniale.

9. Germana evasio juxta Augustini mentem. — Quæ responsio non caret suis difficultatibus, sed illas omitto, et magis juxta mentem Augustini rem explicando, dicendum censeo, Augustinum non distinxisse actus poenitentiæ secundum se, sed modos exterioris poenitentiæ, quos instituit, vel habet Ecclesia ad subveniendum peccatori; quia secundum se et parum distinguuntur poenitentia venialium, vel mortalium peccatorum, et eo modo etiam ante baptismum distinguuntur. Nam, si sit sermo de interiori poenitentia, secundum essentialē rationē virtutis non differunt, ut supra declaratum est; differunt autem vel secundum majorem aut minorem necessitatem, quia magis necessaria est poenitentia de mortalibus quam de venialibus peccatis; vel secundum majorem aut minorem perfectionem, si sub quadam præcisione sumantur. Nam secundum rem idem actus poenitentiæ potest esse de mortalibus et de venialibus peccatis, generaliter omnia detestando uno actu sub communī rationē offense divinæ, vel alieius malitiæ moralis, et tunc solum distinguuntur poenitentia venialium et mortalium secundum rationē et habitudinem ad diversa peccata. Aliquando vero potest esse actus poenitentiæ de solis mortalibus, vel formaliter de solis venialibus, et tunc, licet poenitentia mortalium ex ea parte, quæ est de majori malo, videatur esse major, re tamen vera illa, quæ est de venialibus, est perfectior, cæteris paribus. Unde virtute complectitur poenitentiam mortalium, non vero e converso. Hæc vero differentia tantum est secundum magis et minus, si eadem ratio formalis detestandi retineatur; quæ omnia constant ex superiori dictis de actibus poenitentiæ virtutis. Si vero sit sermo de poenitentia exteriori, solum potest esse diversitas, quia gravior postulatur, magisque necessaria est de mortalibus, quam de venialibus peccatis. Et hæc omnia vera sunt tam ante baptismum, quam post baptismum, et tam tempore legis gratiae, quam scriptæ, ante, vel post circumcisio[n]em, et in tempore legis naturæ, ante, vel post remedium originalis peccati. Ac denique, etiamsi nullum fuissest originales pec-

catum, haberet locum ille distinctionis modus.

10. Non ergo de ea re locutus est Augustinus, sed distinxit tres actus seu modos poenitentiæ, quos pro diversis hominibus Ecclesia exercet. Unus est pro catechumenis, quos Ecclesia preparat ad baptismum per actus aliquos poenitentiæ exterioris, ne obicem ponant; et in eis non distinguit inter peccata mortalalia et venialia, quia ad prædictum finem necessarium non est, quia remedium baptismi de se æque tollit peccata mortalalia ac venialia, remoto obice. Et haec vocata est ab Augustino poenitentia ante baptismum. Alius modus poenitentiæ est pro hominibus jam baptizatis, mortuis tamen spiritualiter. Et haec poenitentia proprie ac per se consistit in confessione, et satisfactione sacramentali; nam his hominibus necessaria est, et pro illis est per se primo instituta, licet propter excellentiam illius remedii complectatur etiam venialia. Tertium genus hominum est, qui et baptizati sunt, et justi, qui re et merito dicuntur esse viva membra Ecclesie, et quia hi sæpius venialiter delinquent, ideo pro his leviora remedia sunt instituta, ut supra vidimus; et haec specialiter vocatur poenitentia venialium peccatorum. Et ita est facilis divisio, et ratio, ob quam post baptismum distincta fuerint ab Augustino illa duo membra, et non antea.

11. Circa solutionem ad primum observandum est, D. Thomam respondere argumento, supponendo, metaphoram illam, qua dicitur poenitentia secunda tabula post naufragium, convenire sacramento poenitentiæ, comparatione baptismi, qui est prima tabula. Quia vero accommodari etiam potest poenitentiæ virtuti, comparatione innocentiae, ut supra dictum est, juxta doctrinam ejusdem D. Thomæ in q. 84, art. 6, ideo addendum est, poenitentiam ante baptismum, si sit de mortalibus, vocari secundam tabulam, non comparatione baptismi, sed comparatione innocentiae, seu amoris, et obedientiæ erga Deum.

12. Explicatur D. Thomæ propositio. — Circa solutionem ad 2 notanda est illa propositio: *Poenitentia, quæ delet peccata mortalia, delet etiam venialia, sed non convertitur.* Ex qua colligit D. Thomas, haec duo differre sicut perfectum, et imperfectum. Utrumque autem videtur esse contra superius dicta; nam diximus contritionem de mortalibus non necessario includere venialia; e converso vero de testationem venialium esse virtualem detestationem mortalium, et delere illa, si sit con-

tritio. Ex quo paulo antea inferebamus, cæteris paribus perfectiorem esse internam pœnitentiam de venialibus, quam de mortalibus. Respondetur, D. Thomam locutum esse de exterioribus remedis pœnitentiæ, quæ sunt in Ecclesia pro mortalibus peccatis, vel pro solis venialibus, et in hoc sensu nulla est difficultas. Generalius tamen loquendo dicendum est, aliud esse loqui de remedio contra peccatum secundum se, seu in specie, aliud vero in particulari et individuo; nam prior modo verum est, omnem pœnitentiam, quæ sufficit ad delenda mortalia, sufficere ad delenda venialia, si tamen ad illa applicetur; et ita contritio de se, ad utraque delenda sufficit, quamvis contritio in particulari talis esse possit, ut non sufficiat ad delenda venialia, quia ad illa non applicatur, sicut etiam aliqua absolutio, vel confessio potest ex se tollere mortalia, et non venialia, si non sint illi applicata in ratione materiæ. Et in eodem sensu verum est, pœnitentiam, quæ secundum speciem suam est pœnitentia mortalium, perfectiorem esse, quam quæ est tantum venialium; quia illa prior de se etiam extenditur ad venialia. Quod si in individuo interdum est minus perfecta, ideo est, quia non extenditur ad venialia. E contrario vero contritio venialium censemur perfectior in individuo, quia ex specie sua potest delere mortalia, et virtualiter saltem illa attingit et destruit.

DISPUTATIO XV

DE PRÆCEPTIS VIRTUTIS PŒNITENTIAE.

Hæc disputatio necessaria hoc loco visa est ad complementum hujus prioris partis de virtute pœnitentiæ; nam obligatio pœnitentiæ antiquior est quam sacramentum, tanquam ipsi virtuti per se annexa. Duo autem sunt munera pœnitentiæ. Unum est satisfacere pro culpa, seu disponere hominem ad illius remissionem obtinendam, quod per internum actum contritionis maxime fit. Aliud est satisfacere pro poena, quæ manet, remissa culpa, quod etiam per actus externos fit. Et de utroque munere dicendum est, an sub præceptum cadat, et quo tempore.

SECTIO I.

Utrum qui mortaliter peccavit, teneatur sub præcepto de peccato confiteri.

1. Partem negantem docuit Victoria, ut referunt alii moderniores Thomistæ. Dicebat

enim ille, pœnitentiam quidem esse necessariam ad justificationem, et salutem æternam, necessitate medii, ideoque, si non habeatur, hominem damnari, non propter novum peccatum, sed propter antiquum, quod commisit. Neque oportere obligationes, et peccata multiplicare, quando nec convenienti ratione convinci possunt, neque alicubi sunt expressa, ut in præsenti contingit; nam omnia, quæ de necessitate pœnitentiæ, et de periculo, et objurgatione imponitentiæ in Scriptura leguntur, possunt sufficienter intelligi ob necessitatem medii.

Contritionem per se cadere sub præcepto. Conclusio prima.

2. Nihilominus dicendum est primo, contritionem cadere sub speciali præcepto, supposito mortali peccato. Hæc assertio, si de propria et intrinseca contritione sumatur, intelligenda est per se, et seclusa institulione sacramenti; nam post illud dubitari potest, an cessaverit hoc præceptum, stante justificatione per solam attritionem cum sacramento, quod infra videbimus; si autem sub contritione intelligere velimus tam intrinsecam et propriam contritionem, quam attritionem æquivalentem illi ex coniunctione ad sacramentum, ita generatim explicata conclusio verificatur de omni tempore, et lege; estque, ut existimo, communis Theologorum. Eam significat D. Thomas supra, q. 84, art. 7, ad 1, q. 85 art. 2, q. 86, art. 6, ad 3. Et idem sentit 2. 2, q. 79, art. 3, ad 2, ubi ait esse peccatum omissionis non pœnitere de peccato præterito. Et q. 88, art. 3, ad 2, ait, qui peccavit contra votum, teneri de propria culpa pœnitentiam agere. Clarius hoc docet in 4. d. 17, q. 2, art. 1, quæstiunc. 2, ad 4, et q. 3, art. 1, quæstiunc. 4. Et ibi Bonavent., 2 p., a. 1, q. 1; Richard., art. 3; Durand., q. 10, num. 5; Major, q. 9; Alensis, 4 p., q. 18, memb. 2, art. 3; Marsil., q. 42, art. 1; Soto, d. 17, q. 2, art. 6; Cano, relect. de Pœnit., p. 4; Petrus Soto, lect. 13 de Pœnit.; Viguerius, in Summa, c. 16, § 4, vers. 11; Vega, lib. 13 in Tridentinum, c. 19 et 20; Medina, Cod. de Pœnit., q. 2. Sumiturque ex Hieronymo, Ecclesiast. 3, et Augustino, lib. 50 Homiliarum, hom. 50, in cuius ultimis fere verbis ita concludit persuadendo pœnitentiam: *Circumstant ergo nos et præcepta recte vivendi, et exempla pœnitendi non tantum recte facientium, sed etiam pœnitentium.* Clarius Tertullianus, in lib. de Pœnit., cap. 4,

DISPUTAT. XV. SECT. I.

ubi ad persuadendam bonam esse pœnitentiam, hoc medium sumit, *bonum atque utile esse quod Deus præcipit;* et infra: *Bonum est pœnitere, an non? quid revolvit? Deus præcepit.*

3. *Suadetur assertio ex Scriptura.* — Præterea ex sacra Scriptura possunt ad hoc suadendum afferri ex Veteri Testamento gravissimæ reprehensiones Prophetarum, Esai. 65, Hierem. 8, et saepè alias, contra eos qui voices Dei non audiunt, et pœnitentiam non agunt; non enim solent hoc modo reprehendi homines, nisi quia præcepta non servant. Ex Novo autem Testamento non infimum argumentum est, quod Christus Dominus, Joannes Baptista, et omnes Apostoli, Matth. 3, Marci 4, Actor. 2, prædicationem suam a pœnitentia inchoarunt; nec persuadebant solum vitæ mutationem, sed etiam priorum peccatorum detestationem, ut in superioribus visum est; non persuadebant autem illam tanquam rem utilem, et solum sub consilio existentem, neque nova præcepta quoad hoc imponebant, ut ex verbis eorum constat; sed supponebant omnibus esse cognitam illius rei necessitatem et obligationem. Quam expressius declaravit Christus, Lucæ 13, dicens: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Quæ verba ante institutionem sacramenti dicta fuere; et declarant hanc pœnitentiam omni tempore fuisse necessariam, ut docuit etiam Concil. Trident., sess. 14, cap. 4.

4. *Evasio præcluditur.* — *Replica sumpta ex duplice discrimine inter pœnitentiam et alia sacramenta.* — Sed aiunt, his omnibus recte concludi necessitatem medii, et cum illa sufficienter salvari; et ideo non satis probare necessitatem præcepti. Sed contra, nam ex similibus verbis colligimus in Eucharistia necessitatem præcepti, et in baptismo, et in confessione utramque necessitatem medii et præcepti; ergo idem dicendum est in præsenti de pœnitentia secundum se sumpta, et secluso sacramento. Respondere possunt, esse duplex discrimen; nam illa verba conditionata ex vi sua significant necessitatem, et hanc immediate concludunt in quacunque materia; in illis autem tribus sacramentis nulla esset necessitas ex sola rei natura, nisi ex præcepto orta esset; et ideo ex verbis illis in tali materia optime concluditur necessitas præcepti; necessitas autem mediæ solum juxta exigentiam materiæ, ut in propriis locis declaravi. At vero pœnitentia interior per se et natura sua est necessarium medium ad re-

missionem peccati; et ideo secluso speciali præcepto pœnitentiæ, verificantur illa verba: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis,* videlicet non propter speciale imponitentiæ peccatum, sed propter peccatum, quod per pœnitentiam non deletur. Et hoc est primum discrimen a priori, ratione cuius ex his verbis non videtur colligi præceptum, cum ad eorum veritatem necessarium non sit. Aliud discrimen a posteriori est, quia in dictis tribus sacramentis necessitas illorum manet, etiamsi homo justificatus sit sine reali susceptione illorum; quod est signum, illa non tantum esse media necessaria ad justificationem, sed etiam ex præcepto. Secus vero est in contritione; nam si aliquis sine illa justificatus est, jam non est illi necessaria; ergo signum est in illa tantum esse necessitatem mediæ.

5. *Replica solvit.* — Contra hanc vero responsionem objicitur, utrumque discrimen in rigore falsum esse. De primo patet, quia formalis actus pœnitentiæ, licet habeat magnam proportionem ad talem effectum, et hac ratione dici possit esse intrinsecum et connaturale medium, nihilominus tamen non habet ex se necessitatem simpliciter ad illum finem, nisi ex divina voluntate et ordinatione descendat. Tum quia ipsa sufficientia, vel efficacia, ut sic dicam, contritionis ad delendum peccatum in suo genere non est per solum naturalem causalitatem ejus, nisi intercedat etiam Dei ordinatio et remissio, ut alibi dictum est late. Tum maxime, quia, si contritio, seu formalis pœnitentia haberet illam causalitatem, etiam illam haberet amor divinus, et consequenter (etiam in illa opinione) formalis pœnitentia ex sua natura, et sine divina ordinatione non posset esse medium necessarium, quia aliud actus per se sine illo sufficeret. Falsum est ergo primum discrimen; nam, licet institutio illorum sacramentorum et magis nova sit, et magis extrinseca videatur, tamen etiam necessitas contritionis non est sine institutione pendente ex præcepto et voluntate divina. Cujus signum est, quia hæc institutio ex parte mutata est in lege nova, ut infra dicam.

6. Secundum discrimen etiam falsum est, ut recte notarunt Medina et Vega supra; et constat ex dictis supra de necessitate hujus mediæ. Diximus enim, si contingat aliquem justificari per solum amorem sine formalis pœnitentia, teneri postea ad formalem pœnitentiam habendam; ergo, si hoc est si-